

Nr 251.

Av herr **Sandler**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i stadgade villkor för rätt att inskrivas vid universitetet och där avlägga examen.

Universitetets uppgift är, enligt statuterna, »att meddela en på vetenskaplig forskning grundad undervisning i de delar av det mänskliga vetandet, som falla inom området för universitetets organisation. Universitetet har att i samband härmed sörja för den examination, varom i särskilda för de olika fakulteterna utfärdade examensstadgor är förordnat.»

Rätten att begagna sig av denna universitetsundervisning står emellertid ingalunda öppen för varje medborgare, som därför äger intresse och nödiga förutsättningar. Icke heller tillkommer rätten att avlägga viss examen varje person, som är i besittning av de för själfva examensprovets avläggande behövlige kunskaperna.

I universitetsstatuternas § 88 stadgas:

»1. Den, som ankommer till universitetet för att där såsom studerande inskrivas, skall inom åtta dagar efter ankomsten anmäla sig hos rektor och därvid förete vederbörligt prästbevis samt betyg över avlagd studentexamen (mogenhetsprövning) — — —

2. Utan nämnda examensbetyg får endast den inskrivas såsom studerande, vilken förut i samma egenskap blivit i behörig ordning inskriven vid och tillhör annat svenskt statsuniversitet eller karolinska mediko-kirurgiska institutet och däröver förete vederbörligt betyg eller som behörigen styrker sig vara studerande vid utländskt statsuniversitet och av det mindre konsistoriet erhållit tillstånd till inskrivning; gällande dock om rätt till inskrivning för studerande från vissa utländska undervisningsanstalter särskilt meddelade bestämmelser.»

I de olika examensstadgorna föreskrives, där icke särskilda ytterligare

begränsningar äro stipulerade, att behörighet att avlägga viss examen tillkommer envar, som avlagt studentexamen.

Godkänd mogenhetsprövning är sålunda föreskriven som kategoriskt villkor såväl för inskrivning vid universitet — från de utländska studerande skall här alldeles bortses — som för de olika examinas avläggande. Denna kategoriska bestämmelse står icke i god överensstämmelse med vare sig de enskilda medborgarnes eller samhällets intressen. Den för vetenskapliga studier intresserade medborgaren kan med fullt fog framställa det kravet, att tillträdet till de med allmänna medel underhållna vetenskapliga anstalterna icke får avspärras med andra begränsningar än dem, som ligga i sakens natur eller påkallas av sådana samhällsintressen, för vilka den enskildes måste vika. Är det icke ett orimligt förhållande, att en för bedrivande av vetenskapliga studier i ett visst ämne kanske särdeles väl utrustad person skall avstängas från det allmännas anstalter blott därför att han icke varit i tillfälle eller ej velat underkasta sig att undergå en mogenhetsprövning, omfattande hans studier alldeles ovidkommande, för deras fruktbärande bedrivande likgiltiga ämnen? Är det icke vidare en obillighet mot den enskilde, som icke ekvivaleras av någon synbar samhällelig fördel, att man exempelvis förvägrar en framstående fysiker eller kemist rätten att med ett examenspapper bestyrka sina kunskapers omfattning därför att han vid en mogenhetsprövning underkänts i kristendomskunskap eller andra långt utanför hans studieområde liggande ämnen? Att inga vetenskapens intressen härav befordras torde vara utan vidare uppenbart. Svårt är ock att se vilka andra samhälleliga intressen som kunna vara betjänta med att i sådana fall stänga examensrätten eller göra den tillgänglig blott på en ytterligt sällan använd dispensväg.

Det samhälleliga intresse, som i denna angelägenhet borde göra sig starkast gällande, är intresset att tillförsäkra samhället ett rikt och gott urval av kandidater till olika befattningar i det allmännas tjänst, att bereda utrymme åt lovande vetenskapliga anlag och skapa tillfällen till vetenskaplig vidarebildning åt alla, som i sin dagliga gärning kunna göra den fruktbärande. Men förutsättningen är då ock, att studentexamensmuren omkring universitetet nedbrytes.

Under de senaste åren ha talrika röster höjts för att bereda åtminstone *en* grupp utanför studenternas krets tillträde till universitetet, nämligen folkskollärarkåren. Det kan emellertid med fog frågas: varför skulle universitetet öppnas *allenast* för intresserade medlemmar av denna kår? Skall man vidga ramen för universitetens verkningskrets och sålunda söka till samhällets bästa utnyttja befintliga anlag och intressen, bör man alldeles

avgjort från början öppna universitetets portar för *alla*, utan avseende på om de avlagt vare sig studentexamen eller folkskollärareexamen.

Den enda begränsning, som kunde anses påkallad, vore den, som är grundad i sakens natur: för att bedriva vetenskapliga studier i ett eller flera ämnen behövas vissa *förkunskaper*. Avsikten med att föreskriva studentexamen som inträdesvillkor kan icke gärna ha varit någon annan än att vinna en garanti i detta avseende. Och gentemot ett förslag att avlägsna studentmonopolet på högre vetenskaplig bildning invändes givetvis, att man därmed skadar vetenskapen genom att medverka till sänkning av de studerandes kunskapsnivå. Så behöver emellertid ingalunda vara fallet. Kunskapsnivån kan i stället, om man så anser behövt, höjas samtidigt med att studentexamensvillkoret borttages.

Studentexamen ger i själva verket en ofta nog så klen garanti för att de reella förutsättningarna föreligga för vetenskapliga studier. Nu förspörjes ock i universitetskretsar starka uttryck härför. Med bortvalsrätten följer, att en studerande mycket väl kan ha i skolan valt bort just det ämne, han sedan upptager studier i vid universitetet, eller ock ett annat ämne, vari kunskaper oundgängligen krävas. En sådan studerande blir dock utan vidare inskriven. En annan däremot, om än aldrig så väl utrustad inom sitt fackområde, men utan betyg på aflagd mogenhetsprövning, måste avvisas. Bör det icke kunna medgivas, att *detta* system ingalunda innebär en god grundläggning av universitetsstudierna? Härpå kan näppeligen rådås bot genom att helt enkelt återgå till de äldre, mera rigorösa bestämmelserna om studentexamen. Genom linjeuppdelningen på gymnasialstadiet får man väl anse, att illusionen om en genom mogenhetsprövningen bestyrkt allmänbildning är definitivt uppgiven. Då emellertid rätten att vid universitetet studera och avlägga examen i det ena eller andra ämnet icke konsekvent göres beroende av om just detta och för det samma behövlige hjälpämnen på skolstadiet behörigen studerats, så har studentexamen icke den betydelse som förkunskapernas garantistämpel, vilken allenast skulle kunna motivera dess bibehållande som inträdesvillkor vid universitetet.

Långt rationellare skulle då vara att lämna envar rätt att låta inskriva sig vid universitetet och, i den mån sakens natur det kräver, fastställa förprovningar vid universitetet i varje särskilt ämne (eller eventuellt grupp av ämnen). Klart är ju nämligen, att t. ex. seminarieövningar och därmed jämförliga grenar av universitetsundervisningen skulle till kvaliteten lida, om deltagarnes förkunskaper äro dåliga och alltför ojämma. Men häremot skänka nuvarande bestämmelser ingen effektiv garanti. Om där-

emot för varje ämne fastställdes vilka olika förkunskaper, som oundgängligen erfordras för *detta* ämnes studium och förekomsten av sådan utröntes genom lämpligt anordnad förprovning, skulle man vinna *dels* en bättre grund för det vetenskapliga arbetet, *dels* att dugande förmågor, som nu utestängas, finge komma till sin rätt. Där så befines tillräckligt, må då avgångsbetyg från allmänt läroverk kunna äga vitsord. Givetvis måste man härvid förutsätta, att ingenting utelämnas i förprovningen, som är för undervisningens rationella tillgodogörande verkligen behöfligt och att ingenting medtages, som icke är nödvändigt. Helt naturligt måste vid uppgörande av sådana förkunskapskrav hänsyn tagas till förkunskapernas användning, så att t. ex. av en kemist själfallet måste fordras förmåga att begagna utländsk litteratur, men ingalunda någon rent filologisk utbildning. Vad förkunskapskraven beträffar, kan det visa sig, att vid studier, som avse vissa befattningar, vilka kräva bestämda ämneskombinationer, får förfaras annorlunda än vid studier, som avse rent vetenskaplig förkovran i ett eller flera ämnen. Med en sådan omläggning torde också bland annat böra följa, att studerande berättigas avlägga examen i endast *ett* ämne, därest ej kompetenskraven till viss befattning kräva flera ämnens sammanförande.

En naturlig invändning gentemot här skisserade omläggning, som i någon mån innebär ett återupplivande av den äldre ordning, då studentexamen avlades vid universitetet, är, att universitetets arbetsbörda skulle bli alltför stor. Det bör dock uppmärksammas, att fortfarande som hittills det största antalet universitetsstuderande säkerligen komma från läroverken med där avlagd avgångsprövning bakom sig, och att det största antalet av dessa endast i något enstaka ämne kunna behöva underkastas förprovning. Fråga är, om ej den arbetsbörda, som i vart fall skulle tillkomma, samtidigt innebär ett avsevärt underlättande av den högre vetenskapliga utbildningen, om blott behöfliga arbetskrafter kunna inom universitetet avses för ändamålet. Sådana torde kunna erhållas, därest denna omläggning kombineras med ett sådant även ur andra synpunkter önskvärt bättre ordnande av *docentinstitutionen*, att nödigt antal docenter erhålla en något fastare ställning och i kraft därav även kunde påläggas dessa arbetsprestationer. Att verkställa förprovning av dem, som vilja deltaga i seminarie- eller andra vetenskapliga övningar, vore en naturlig uppgift för en docentkår, som samtidigt beredes en tryggare ekonomisk ställning.

Såsom redan av nu framhållna synpunkter framgår, kräves givetvis omsorgsfull undersökning, under vilka betingelser villkoret om avlagd studentexamen för universitetsstudier och universitetsexamina må kunna

borttagas. En sådan undersökning torde ge till resultat, att ett formellt friare tillträde till universiteten bör kunna medföra kraftigare befrämjande av vetenskaplig forskning, bättre tillgodogörande för samhällets bästa av folkets intellektuella krafter, oavsett om de hallstämplat i läroverk och andra skolor eller tränats i mödosam självbildning, och giva universiteten den ställning dem med rätta borde tillkomma — att ej blott vara topppunkter på den »lärda» skolans byggnad, utan centralpunkterna för folkets hela andliga liv.

På grund av vad sålunda anförts, hemställes härmed,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om undersökning, under vilka förutsättningar gällande förordningar om statens universitet i det avseendet må förändras, att betyg över avlagd studentexamen icke vidare kräves som ovillkorlig förutsättning för rätten att varda vid universitetet inskriven och där få avlägga examina.

Stockholm den 4 februari 1914.

Rickard Sandler.
